

# Tata-Porhanyóbánya középsőpaleolit telep

T. Dobosi Viola

(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

Ez a beszámoló Kisné Cseh Juliannával (Kuny Domokos Múzeum) közös munkánk eredményeinek rövid összefoglalója.

Tata-Porhanyóbánya legendásan hosszú kutatástörténete nemcsak a hazai paleolitikumban egyedül. Szerke a világon kevés olyan lelőhely van, amelyről már az őskőkor „feltalálása” előtt tudományos hitelű hírt adtak.

Az 1797. évi angol publikációtól<sup>1</sup> az 1999-es ásatásunkig terjedő időszak kutatástörténetéből itt csak azokat az eseményeket említem, amelyek hiányoznak a Vértes László által szerkesztett Tata-monográfia kutatástörténeti fejezetéből, amely egyúttal a lelőhelyről eddig megjelent legterjedelmesebb és legteljesebb publikáció.<sup>2</sup>

A századelő szellemi életének fellendülése a földtudomány számos szakterületén is máig érvényes eredményeket produkált (pl. a rendszeres barlang- és őskőkorkutatás megindulása, valamivel később a *Barlangkutatás* című folyóirat megjelentetése, Koch Antal ősgérces katalógusa, stb.). Ezen eredmények sorába tartozik Schafarzik Ferencz főgeológus 1904-ben publikált nagyszabású, ma is sokszor és eredményesen forgatott könyve. A magyar korona országainak területéről összegyűjtötte az összes kőbánya adatait, s ami még dicséretesebb és ma már kivitelezhetetlen, a helyi bányamesterektől mintát is kért a bányászott kőből.<sup>3</sup>

A Porhanyó bányáról a következőket írja: „*Tata. Világos-barnás, likacsos-szivacsos, diluviális korú mésztufa, gróf Esterházy Miklós József bányájából, mely a város K-i szélén fekszik és már emberemlékezet óta létezik. A kifejtett darabok kisebb nagyságban ... falazásokhoz használhatnák, évenként átlag 1000 mtr<sup>3</sup> mennyiségben.*”<sup>4</sup>

A Tata-Porhanyóbánya (amely nevet éppen a bányászott kőkönnyen megmunkálható, „likacsos-szivacsos” szerkezetéről kapta, megkülönböztetésül a Kálvária-domb tetején bányászott tömör mezozoos mészkőtől) nevezetes őskőkori lelőhely is egyben.

A középsőpaleolit telep tudományos karrierje és valós sorsa különbözőképpen alakult. Tudományos híret az 1909-ben Kormos Tivadar által vezetett ásatás és feldolgozás<sup>5</sup> alapozta, majd az 1958-59-es ásatás és 1964-es Akadémiai díjas monográfia koronázta meg.<sup>6</sup>

A lelőhelyet ötven évi csend és nyugalom után, 1958-ban fedezték fel újra. Amennyire nagy tudományos jelentősége volt az ásatások újraindításának, annyira hátrányára vált a hely állapotának. Az 1958-59 évi ásatások után hiábavalónak bizonyult minden igyekezet, hogy az üreget – benne a még érintetlen kitöltés maradékával –, megóvják a rongálásoktól. Nem járt tartós eredménnyel az a törekvés sem, hogy bekapcsolva az idegenforgalomba, információs táblák kihelyezésével látogatók számára is hozzáférhetővé tegyék a bányaudvar egy részét a lelőhely bejáratával. Némi védelmet Skoflek István személye és gondoskodása jelentett. A gimnázium állami díjas tanárának, paleobotanikusnak, Vértes László legközelebbi munkatársának és